

Ocene in poročila – Reviews and Reports

Aleš Gabrič, *Od popolne neznanke do prisrčne prijateljice: slovensko spoznavanje Japonske, njenih prebivalcev in običajev.*

Ljubljana: Založba Inštituta za novejšo zgodovino, 2023

(Zbirka Razpoznavanja, 50), 259 str.

Aleš Gabrič v svoji novi knjigi *Od popolne neznanke do prisrčne prijateljice: slovensko spoznavanje Japonske, njenih prebivalcev in običajev* poseže na redko zastopano področje v slovenskem zgodovinskem zapisu, ki obravnava seznanjanje slovenske družbe z oddaljenimi političnimi entitetami. Monografija predstavi, kako je v slovenski prostor prodiralo spoznavanje Japonske, s pomočjo katerih sredstev se je širilo, kdo so bili posredniki novega vedenja in kako ga je slovensko okolje sprejemalo ter interpretiralo. Avtor je pri raziskovanju črpal iz številnih slovenskih časopisnih virov, knjižnih in potopisnih objav, diplomatskega gradiva in šolskih učbenikov. Delo obravnava raznovrstne stike med prebivalci japonskega in slovenskega prostora od sredine 19. stoletja do razpada socialistične Jugoslavije, zato bi se na prvi pogled lahko zdelo, da se umešča na

področje diplomatske zgodovine. A Gabrič v poglavjih prepričljivo pokaže, da so za reprezentacijo in sprejemanje »drugega« bistveni domači spoznavni in normativni okviri, zato je monografija pomemben prispevek zlasti k širjenju obzorij slovenske kulturne zgodovine.

V prvem in drugem delu knjiga obravnava slovensko spoznavanje Japonske v obdobju do prve svetovne vojne. Slovenska družba se je takrat z različnimi vidiki japonskega življenja v največji meri seznanjala s pomočjo pisane besede, v proces spoznavanja pa so bili kot posredniki in sprejemniki vključeni zlasti zainteresirani izobraženci. Časopisni članki in poljudne knjige so informacije črpali iz tujih virov, saj so bili neposredni stiki med japonskim in slovenskim prostorom redki. Najpogosteje so

Japonsko obiskovali maloštevilni slovenski pomorščaki v službi avstro-ogrske mornarice in nekateri od njih so kasneje objavili svoje zapise ali spomine s potovanj, ki so s pomočjo širokih bralnih mrež založb Slovenske matice in Družbe sv. Mohorja dosegli številne slovenske bralce. Pisci so informacije o Japonski posredovali skozi prizmo tedaj uveljavljenih norm krščanske in meščanske morale. Kot pozitivne vidike japonske kulture so dojemali snažnost, marljivost in iznajdljivost, medtem ko so kritizirali sproščen odnos do golote, toleriranje moške nezvestobe in izrazito podrejeno vlogo žensk v odnosih med spoloma. Do izrazite spremembe v percepciji Japonske je prišlo med japonsko-rusko vojno, ko so številni panslavizmu in Rusiji naklonjeni slovenski intelektualci, tako na konservativnem kot liberalnem polu, spopad dojemali kot civilizacijsko grožnjo zahodni kulturi in podobo Japonske začeli slikati z odkrito rasističnimi podtoni. A kot pokaže avtor, je bila sprememba kratkotrajna. Po ruskem porazu so rasistični podtoni izginili in zamenjalo jih je presenečenje nad hitro japonsko modernizacijo ter preprosta ugotovitev, da se je Japonska povzpela med svetovne velesile.

Tretji del obravnava slovensko spoznavanje Japonske med svetovnima vojnama, ko sta se nekoliko povečala število neposrednih stikov med japonskim in slovenskim prostorom ter dostop Slovencev do japonskih materialih in kulturnih dobrin. V prvi svetovni vojni sta se Avstro-Ogrska in Japonska znašli na nasprotnih straneh in v japonska vojna taborišča je bilo interniranih nekaj slovenskih marincev. A njihova izkušnja vojnega ujetništva je bila pozitivna in v domovino so posredovali podobe o korektnem odnosu »sovražnih« Japoncev, ki so ujetnikom celo omogočali ogled lokalnih znamenitosti. Eden od slovenskih oficirjev se je iz vojnega ujetništva v Ljubljano vrnil z japonsko družico Tsuneko Kondo-Kawase, s slovenskim imenom Marija Skušek, ki je v medvojnem obdobju odigrala izjemno pomembno vlogo pri seznanjanju slovenske družbe z japonsko kulturo in običaji. Kot knjiga podrobno oriše, se je Japonka hitro priučila slovenskega jezika in s svojimi predavanji o različnih vidikih življenja na Japonskem polnila dvorane slovenskih mest, nastopila na radiu in svetovala pri uprizoritvi Puccinijeve opere *Madama Butterfly*. Ob bok Tsuneko Skušek avtor postavi Almo Karlin, ki je v sklopu svojih potovanj leto dni preživela na Japonskem. A Celjanka je o svojih doživetjih pisala in kasneje predavala v nemščini, zato je navdušenje žela v nemško govorečem svetu, medtem ko med slovenskim občinstvom medvojnega obdobja ni vzbudila zanimanja. Primerjava vlog Tsuneko Skušek in Alme Karlin opozarja tako na pomen (naključnih) posameznikov v medkulturnem posredovanju kot na vpliv domačega konteksta na dojemljivost družbe za spoznavanje »drugega«. Medvojno slovensko okolje je odprtih rok sprejelo angažma slovensko govoreče Japonke, a zavrnilo delovanje domače, toda nemško pišoče svetovne popotnice, katere prispevek je slovenska javnost odkrila šele konec 20. stoletja v drugačnih okoliščinah in spremenjenih spoznavnih okvirih.

V zadnjem delu monografije se avtor posveti slovenskemu spoznavanju Japonske v obdobju socializma. Nekoliko preseneča odsotnost predstavitve, kako je slovenska javnost Japonsko dojemala med drugo svetovno vojno in tik po njej, ko je vzhodna

velesila pripadala sovražnemu taboru in bila nazadnje poražena s pomočjo atomskega orožja. Analiza prehoda javnega diskurza od sovražnih vojnih podob Japonske do sprejemljivosti pobud o ponovni navezavi stikov bi namreč prispevala zanimiv drobec k problematiki premoščanja konfliktov v mednarodnih odnosih. Avtor z obravnavo seznanjanja Slovencev z japonsko realnostjo nadaljuje v petdesetih letih, ko so bili med Japonsko in socialistično Jugoslavijo vzpostavljeni diplomatski odnosi na najvišji ravni, a iz besedila ni razvidno, ali je šlo za novost ali dejanje kontinuitete, saj predhodna poglavja diplomatskim stikom posvečajo malo pozornosti. V prvem delu je nakazano, da je imela Avstro-Ogrska v japonskih mestih vzpostavljeno konzularno mrežo, medtem ko diplomatskih povezav med Japonsko in Kraljevino SHS/Jugoslavijo monografija ne omenja. A v sledečih poglavjih avtor učinkovito izpostavi, da so bile v povojnem obdobju diplomatske vezi najpomembnejša novost pri slovenskem spoznavanju Japonske. Angažirani posamezniki so sicer še vedno igrali pomembno posredniško vlogo, a vzpostavitev institucionalnih povezav je olajšala pretok ljudi in blaga med državama, s tem pa tudi bistveno prispevala k spoznavanju »drugega«. Gabrič se osredotoči predvsem na področje kulturne diplomacije in poudari prisotnost japonske umetnosti v slovenskem prostoru, ki je dosegla veliko prepoznavnost zlasti na področju grafike in kiparstva. V povojnem obdobju se je okrepila tudi prisotnost japonske materialne dediščine v zbirkah slovenskih muzejev, manj zastopani pa so bili prevodi japonskih del na področju književnosti. Pri tem je glavno oviro predstavljalo nepoznavanje japonskega jezika. Ta prepreka je začela slabeti sredi osemdesetih, ko je bil na ljubljanski filozofski fakulteti organiziran lektorat japonščine, ki ga je leta 1995 nadgradila možnost študija japonologije. Vedno boljše poznavanje japonske realnosti in spremenjeni povojni normativni okviri so bistveno vplivali tudi na vrednotenje japonske kulture v slovenskem prostoru. Skozi prizmo jugoslovanske ideje neuvrščenosti so Slovenci naklonjeno sprejemali rastoč japonski pacifizem in z razumevanjem cenili zmes modernega ter tradicionalnega v japonski kulturi in vsakdanjem življenju.

Monografija v vsakem od obdobjih predstavi obravnavo Japonske v slovenskih šolskih učbenikih in tako prispeva drobec k zgodovini izobraževanja na Slovenskem. V desetletjih se je prisotnost informacij o neevropskih področjih v šolskem sistemu krepila, a kot ugotavlja avtor, je tudi v povojnem obdobju pouk zgodovine ostal izrazito evropocentričen, medtem ko je pouk geografije ponudil soliden prikaz sodobne japonske realnosti. Monografija vseskozi posveča pozornost tudi različnosti slovenskih zapisov japonskih osebnih in geografskih imen ter tako omogoči vpogled v razvoj slovenjenja tujih izrazov v jezikoslovju. Gabrič z orisom slovenskega spoznavanja Japonske v zgodovini tako ne pripomore zgolj k boljšemu razumevanju Japonske v sedanjosti, ampak predvsem pokaže, da lahko raziskovanje procesa seznanjanja s tujimi entitetami pomembno prispeva k poznavanju razvoja spoznavnih okvirov slovenske družbe skozi zgodovino.